

תגובתי למאמרו של הרב עזריה בעניין תספורת נזיר / הרב יהושע פרידמן

אם נבוא לסכם את דעתו של ידידי הרב עזריה מדוע להחמיר בדין תספורת קצרה לנזיר, הרי שלדעתו:

א. רוב הראשונים והאחרונים סוברים כן, כשחלקם לא רק שאומרים שהמסתפר קצר עובר בביטול עשה (כשלדעת הרב עזריה זו לא רק דעת תוס' אלא גם דעת הרמב"ם והרא"ש), אלא יש כאלו שאף סוברים שבכך עובר הנזיר על לאו שלוקים עליו (הערוך והמפרש לנזיר).

ב. זהו הפשט במקורות חז"ל נוספים, על הסוגיה בבבלי.

ג. זו היתה הפסיקה המקובלת בזמן שהיתה נפוצה בעם נזירות שמשון.

במאמר תגובה זה לא אחזור על כל הדברים שכתבתי בנושא, וכדאי לעיין שוב במה שכתבתי בשער ב, פרק ג. כמו כן, בתגובתי זו לא אתייחס לכל פרט ופרט מדברי הרב עזריה אלא רק לעיקרי ויסודות שיטתו, וכדלהלן.

א. אין דעה בראשונים שבתספורת שנשאר בה שיער שיש בו כדי לכוף ראשו לעיקרו - עוברים על לאו ולוקים

כדי לבסס את פסקו המחמיר טוען הרב עזריה שבשקלול הנתונים בנושא יש להביא בחשבון שיטת ראשונים האומרת שגם בתספורת שנשאר בה שיער שיש בו כדי לכוף ראשו לעיקרו - עוברים על לאו ולוקים. לדעתו זו שיטת המפרש לנזיר והערוך. הרב עזריה טוען שזה גם פשט הגמרא בנזיר מ,א העוסקת בבירור דעת רב חסדא, כשלהבנתו בסוגיה כל הצורך בכעין תער הוא רק כדי לסתור את הנזירות ולא כדי לעבור על לאו ולקבל מלקות, כשאיסור הלאו קיים גם בגילוח שאינו כתער, דהיינו גם כשחתך מקצת שערו והשאיר יותר מכדי לכוף ראשו לעיקרו.

לענ"ד הסבר זה אינו הולם כלל את הגמרא, וודאי לא את פירושו של המפרש לנזיר את הסוגיה, וכך נאמר בגמרא:

"אמר רב חסדא: ללקות - באחת, לעכב - בשתיים, לסתור - אינו סותר אלא

ברוב ראשו ובתער. בתער אין, במידי אחרינא לא? והקתני: מנין לרבות את כל המעבירין! אלא אימא: כעין תער.”

והנה, הגמרא שואלת: האם כל דין הסתירה הוא רק בתער ולא בדברים נוספים? הרי ריבינו לאסור את כל המעבירין, ואם כך הוא הרי שגם סתירה היא בכעין תער!, כלומר בדברים נוספים אבל שהם כעין תער! ואם כן ברור לגמרא שדין הסתירה צריך להיות כדין עצם האיסור, וכיוון שהאיסור של הגילוח הוא בעוד מעבירין (אבל שהם רק כעין תער!) - כך צריך להיות גם בדין הסתירה שהיא רק בכעין תער.

וכן הסביר המפרש לנזיר שכתב: “והקתני מנין לרבות כל המעבירין - ת”ל לא יעבור”. זאת אומרת שהמפרש לנזיר בעצמו מפרש שהמקור המלמד את שיעור הסתירה הוא הלאו ‘תער לא יעבור עליו ראשו’. וכן כתב המפרש: ‘אלא כעין תער - כל המעבירין (מעבירין) סמוך לעיקרן’.

אם כן תמוה מאד כיצד סובר הרב עזריה שפשט הגמרא מלמד שכל הצורך בכעין תער הוא רק בדין סתירה: ‘נלע”ד לבאר שלדעתו האוקימתא “בתער” עוסקת בסתירה בלבד, כפשט לשונו של ר”ח, והברייתא “לרבות כל המעבירין” עוסקת בהלכות סתירה”.

זאת ועוד, הרב עזריה כותב בהערה 236 שבספר מתת מלך פירש את הסוגיה והמפרש לנזיר כדעתו - ולא היא, המתת מלך כותב: “משום דחיוב מלקות הוא אפי’ על מה שלא הי’ מעולם בימי נזירותו בתוך הכשיעור דכדי לכוף ראשו לעיקרו...”.

גם הבאת דברי הגרמ”ד הלוי סולובייצ’יק שליט”א שהביא הרב עזריה (בשיעוריו לנזיר, עמ’ שפז): “ולכאורה אפילו בדאית ליה שערות ארוכות מאד ותלש אפילו מקצת מראש שיערה אחת עובר לר’ יאשיה” - תמוהה מאד, שכן כך הוא כתב בתחילת הסוגיה, בביאור דברי ר’ יאשיה. אך בהמשך, בסוף הסוגיה בביאור דעת רב חסדא כתב הגרמ”ד: “בגמרא אלא אימא כעין תער - ע”כ ונמצא דמאי דמרבינן שאר מעבירין הוא רק בכעין תער” - הפוך מדברי הרב עזריה!

סוף דבר, מסקנת הגמרא, גם לדעת המפרש לנזיר, שאיסור לאו ישנו רק אם מגלחים את השיער כעין תער ולא בחיתוך של מקצת השיער, כשנשאר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו.

לגבי שיטת הערוך – איני חושב שיש פה שיטה הלכתית מחייבת. כלומר, הערוך בסה"כ מסביר את המושג 'מפספס', ולא מתייחס למהלך הסוגיה בגמרא, למסקנה, או לפסיקת ההלכה. ממילא אין להביא מדבריו שום ראיה לאיסור חיתוך מקצת השיער הלכה למעשה, כפי שהביא הרב עזריה.

ב. מהי דעת רוב הראשונים והאחרונים בנושא?

שיטת הרא"ש

הרב עזריה סובר שהרא"ש מחמיר ואוסר תספורת גם אם נשאר בה כדי לכוף, ממה שמובא בשמו בשטמ"ק לדף ד,א בעניין נזיר עולם המיקל בתער: "דוקא מיקל, שמגלח מקצת שער, אבל כל שער לא", ומכאן שאפילו כאשר הנזיר מיקל חובה עליו להשאיר שיער ארוך שמאפשר את תלייתו. ואם כך אומר הרא"ש על הזמן שבו הוא רשאי להקל בתער, ברור שבעלמא אסור לנזיר לקצץ משער כלום.

כמו כן, הרב עזריה מקבל דווקא את דברי הברכת ראש (דף נז-נח בדפי הספר) שמפקפק בדברי הרא"ש בסוגייתנו, שמא אף הרא"ש התכוון לומר רק רבותא בדעת ר' יונתן, שאפילו כשאין כדי לכוף לדעתו לא עבר בעשה.

לענ"ד כשבאים אנו להכריע מהי שיטתו של הרא"ש יש לנו להתחשב רק בדבריו שהובאו בסוגית איסור התגלחת, בדף לט,ב ולא במה שמובא משמו בשטמ"ק בדף ד,א, שכן דבריו בסוגייתנו בדף לט,ב מפורשים: "אי נמי כבעין תער מודו דלקי בכל המעבירין והכא פליגי כששייר מן השער קצת ואין בהם כדי לכוף ראשו לעיקרו" – משמע שאם כן השאיר כדי לכוף ראשו לעיקרו – אין ביטול עשה ומותר.

פירוש זה, שלא יוצר סתירה בין הברייתא למשנה עדיף בעיני הרא"ש על כל פירוש אחר, ולפיכך ברור שהינו דעתו הסופית, ודאי אלא מול מה שמובא בשמו כפירוש לסוגיה אחרת, במקום אחר בנושא אחר, שאינו דן ישירות בנושא שלנו.

כמו כן, רוב האחרונים פירשו את הרא"ש כפשטו (גם הרב עזריה מודה בזאת), כדברינו, והברכת ראש עצמו כתב: "ואולי יש לדחות", כך שלא הכריע בדבר – ומדוע להעדיף את השמא (בדף ד,א) על הברי (דף לט,ב)?

שיטת הרמב"ם

הרב עזריה טוען שלדעת הרמב"ם אסור לחתוך מקצת השיער גם אם השאיר כדי לכופ ראשו לעיקרו מטעם ביטול עשה, ושזו דעת רוב האחרונים.

ברשימת האחרונים שמביא הרב עזריה נמצא הרדב"ז, כשהרב עזריה מצטט את דעתו בזו הלשון (נזירות פ"ה הי"א): "ת"ר נזיר שגלחוהו ליסטים ושיירו בו כדי לכופ ראשו לעיקרו אינו סותר ונקט שגלחוהו ליסטים דאלו ישראל כשרים לא היו עוברים על תער לא יעבור על ראשו ואורחא דמילתא נקט".

דא עקא, שמיד בהמשך דבריו ממשיך הרדב"ז וכותב: "והוא הדין אם גלח עצמו ושייר בו כדי לכופ ראשו לעיקרו אינו לוקה ואינו סותר דהא בהא תליא" – הרי מפורש בדבריו שאדם שגלח את עצמו והשאיר שיער שיש בו כדי לכופ ראשו לעיקרו – אינו לוקה, ואינו סותר!

וכן בתחילת דבריו בהלכה זו כותב הרדב"ז: "ואמר רב חסדא ללקות באחת לעכב בשתים לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו בתער אין במידי אחרינא לא והא קתני מנין לרבות את כל המעבירין אלא אימא כעין תער כלומר שכל המעבירין מעבירין סמוך לעיקרם".

כמובן, ניתן היה לטעון לכאורה, שאמנם הרמב"ם כתב שאינו לוקה אך כוונתו שזה עדיין אסור מדרבנן. אך דבר זה אינו עולה בקנה אחד עם דבריו שכתב ש'ישראל כשרים לא היו עוברים על תער לא יעבור' – כלומר אסור דאורייתא ולא דרבנן. לפיכך נראה לענ"ד, שדבריו בהלכה זו אינם ברורים, ולא ניתן להכריע מה דעתו בנושא.

עוד הביא הרב עזריה את דברי ה'זכר ישעיהו' שפירש את דעת הרמב"ם, וזו לשונו (הל' נזירות פ"א ה"א): "ודוחק לומר דאפשר להשיר השער ע"י סם או להתגלח ולשייר בכדי שיכופ השער ראשן לעיקרן, דאכתי גם זאת אסור בנזיר משום מצות עשה דקדוש יהיה (פ"ה מנזירות הי"ב)", אלא שדבריו אלו נאמרו כדעתו שלו, ולא כפירוש שיטת הרמב"ם, עיין בפנים.

עוד כתב הרב עזריה: "וראה עוד בברכת ראש (נזיר לטב, דף נז-נח בדפי הספר), שלרמב"ם אמנם לא ביטל עשה של גדל פרע, אבל בכל זאת "אסור לגלח אף מעט, דהמצות עשה הוא שיגדל כל שער", וכע"ז ב'משנת יעקב' (לרב רזונטל) בהל' נזירות שם, עי"ש הבחנתו בין קיום עשה לביטול עשה".

לענ"ד, לשיטת הרמב"ם אם השאיר כדי גדל פרע, דהיינו אורך שיער שגדל במשך שלושים יום – כשתי ס"מ – הרי לא רק שלא ביטל עשה באיסור כמו שאחרונים אלו מודים, אלא שהנזיר גם ממשיך לקיים באופן חיובי את מצוות העשה של גדל פרע, שכן הרמב"ם כתב שגדר זה מתקיים בזמן של שלושים יום, עיין במאמרי כדלעיל.

עוד הביא הרב עזריה את בעל 'הגהות חדשות' על הסמ"ק (רבי יהושע צייטלין, תלמיד השאגת אריה; מצווה צא אות ג) שכתב בדעת הרמב"ם והסמ"ג שאינו עובר על עשה "אבל ודאי אפילו לדידהו אסור לכתחילה וכן מוכח שם בסוגיא". וכן דעת הנצי"ב (העמק שאלה, שאילתא צו עמ' קעא), ולשונו: "ואפילו עשה אין בו לדעת הרמב"ם ז"ל, רק איסורא דרבנן וכמ"ש הלח"מ שם". אלא, שאיני יודע היכן 'מוכח בסוגיה' שיש איסור לכתחילה להשאיר שיער יותר מכדי לכוף ראשו לעיקרו. אשמח לראות את המקור בגמרא לאיסור דרבנן זה! כמו כן, לא מובן כיצד כותב הנצי"ב שלדעת הלח"מ יש איסור דרבנן, שכן לא מצינו כדבר זה בדברי הלח"מ!

סוף דבר, לדעת רוב האחרונים (12 אחרונים) - שיטת הרמב"ם להקל בנושא! לעומת זאת, חלק מדברי האחרונים שהובאו במאמרו של הרב עזריה קשים להבנה, כאמור לעיל, ואין להם מקור בדברי הגמרא.

'אינו לוקה' בדברי הרמב"ם – פעמים שכוונתו להתיר לכתחילה

כאמור לעיל, הרמב"ם כתב שאם השאיר יותר מכדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה, והרב עזריה סובר שאמנם אינו לוקה אך זה אסור, ובעניין 'אינו לוקה' בשיטת הרמב"ם הוא כתב: "הלשון 'אינו לוקה' מופיעה ברמב"ם כמאתיים פעם, ולא מצאתי בהן אפילו פעם אחת שבה נראה שכוונתו להתיר.

ואכן, אין חולק שפעמים והלשון 'אינו לוקה' בדברי הרמב"ם עניינה לאסור, אך פעמים ודעת הרמב"ם גם להתיר לכתחילה, כגון:

א. רמב"ם הלכות שבועות פרק ב:

יא. "וכן אם גמר בלבו להשבע וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו הרי זה מותר, כיצד המתכוין להשבע שלא יאכל אצל ראובן וכשבא להוציא שבועה

נשבע שלא יאכל אצל שמעון, הרי זה מותר לאכול עם ראובן שהרי לא הוציאו בשפתיו, ועם שמעון שהרי לא היה שמעון בלבו.

יב. "וכן שאר מיני שבועות אינו חייב עד שיהיה פיו ולבו שוין, לפיכך אם נשבע אחד בפנינו שלא יאכל היום ואכל, והתרו בו ואמר אני לא היה בלבי אלא שלא אצא היום וטעה לשוני והוציא אכילה שלא היתה בלבי הרי זה אינו לוקה, עד שיוודה בפני עדים קודם שיאכל שעל אכילה נשבע..."

הרי שבמקרה שבהלכה יב, לא רק שהוא אינו לוקה, אלא שמותר לו לאכול לכתחילה, כמבואר בהלכה יא.

ב. רמב"ם נזירות (ו,ח):

"מי שנדר והוא בבית הקברות – נזירות חלה עליו, ואפילו שהה שם כמה ימים – אין עולין לו, ולוקה על שהייתו שם. ואם התרו בו שלא יזיר שם – אינו מגלח שיערו כשיצא משם".

כאמור לעיל, בשער ב פרק א, לשיטת הרמב"ם מותר לקבל נזירות לכתחילה במצב של טומאת מת. ולכן, מי שנזר בבית הקברות לוקה רק אם המשיך ושהה שם, אך אם יצא מיד – אינו לוקה. הרי לפנינו עוד מקרה בו אינו לוקה ומותר לכתחילה.

ג. 'חרב כחלל' בשיטת הרמב"ם, כאמור בצורה מפורטת בשער ב' פרק ו: אם נזיר נגע ב'חרב כחלל' אינו לוקה, ואף מותר לכתחילה לגעת בו.

זאת ועוד, הרב עזריה מביא ראיה מהל' איסורי מזבח פ"א הל' ז-ח: "המטיל מום בקדשים... לוקה... אבל בזמן הזה אף על פי שעבר בלא תעשה אינו לוקה. הטיל מום בקדשים ובא אחר והטיל בה מום אחר השני אינו לוקה". והוא כותב: "בסיפא לא כתב 'אע"פ שעבר בלא תעשה", ואע"פ"כ נקטו המפרשים שזהו איסור, ראה בר"י קורקוס שהאריך לדון האם הוא מדאורייתא. וכן משמע בגמ' בע"ז יג ע"ב, שיש בזה איסור עכ"פ מדרבנן".

ואיני מבין מה הראיה, שהרי מפורש בגמרא בע"ז יג, שיש בזה איסור מדרבנן, וכל טענתי היא, שכשיש גמרא שמפורש בה איסור דרבנן – ברור שיש איסור שכזה, אך כשאין גמרא שכזו מניין לנו לאסור? וכן הוא באשר לשאר ראיותיו.

כמו כן, פעמים רבות כשהרמב"ם סובר שיש איסור דרבנן הוא כותב שאינו לוקה אלא מכין אותו מכת מרדות, כמבואר בהל' עבודה זרה יב, ט, ואילו במקרה שלנו לא כתב שמכין אותו מכת מרדות!

ספר המצוות:

הרב עזריה הביא את דברי הרמב"ם בסה"מ מ"ע צב: "שצוה הנזיר לגדל שער... שהנזיר כששם על ראשו רפואה להשיר השער לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה, כי הוא לא העביר כעין תער, ואמנם עבר על מצות עשה והוא אמרו גדל פרע וזה לא גדל", וכתב על דברים אלו: "משמע שהעשה הוא אפילו שלא כעין תער, מכל בחינה שהיא, בשיטת הפעולה ובגודל השיער", ואני תמה כיצד הסיק זאת, שהרי הרמב"ם אומר בדיוק הפוך, והוא מדבר על הסרת כל השיער, כלשונו 'להשיר השיער', וזה ממש כעין תער, וכן כתב בהל' נזירות ה, יב.

עוד הביא הרב עזריה ראייה מהל' נזירות פ"ב ה"ד: "נדר חבירו בנזיר ואמר הוא: 'פי כפיו מיין', או שאמר 'שערי כשערו מלהגזז' - הרי זה נזיר", ושוב אני מבין מה ראייה לדרכו, שכן המושג 'להגזז' עוסק בתגלחת ולא בתספורת, ורק כשאומר שלא יעשה תגלחת - הרי הוא נזיר.

וכן הוא באשר לכל הלשונות של גילוח\תגלחת בכתביו, שעניינם פחות מכדי לכופ ראשו לעיקרו.

החינוך

הרב עזריה סובר שניתן להוכיח מדברי החינוך במצווה שעד על טעמי המצווה שאסור לקצר השיער, כי הוא כתב: "כדי להכניע היצר גם כן נצטווה לגלח כל שער במלאת ימי נזרו ולא הורשה לתקן אותם וליטול מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כאשר בתחילה, אבל נתחייב לגלחם מכל וכל, כי אין ספק שהשער הגדול ביותר או הגילוח הגמור יפסיד תואר האדם". וכותב הרב עזריה: "לדעתנו מטרת הנזירות לפגום את יופיו, ולכן ציוותה התורה שישגדל שיער "גדול ביותר" ולסוף יעשה גילוח גמור. מכאן שלדעתנו אסור לקצר את השיער לצורה הרגילה אצל בני אדם".

תגובתי: ידועים דברי החת"ס שאין לערבב נגלה ונסתר, והעושה כן הרי זה כלאיים. ולענייננו, גם אם יש עניין מוסרי לנזיר להיות עם שיער ארוך וכדי לפגום את יופיו, אין ללמוד מזה הלכה, שאסור לו לקצר את השיער, כי עדיין ההלכה עוסקת באסור ובמותר ולא דווקא באידיאל. דוגמא: להלכה ניתן לצאת יד"ח בסוכה קטנה מאד (7*7 טפחים אורך ורוחב, וגובה 10 טפחים), אך ודאי שאין זה מכבד או האידיאל למקום שבו שורה השכינה בחג, ואדם צריך להתאמץ לבנות סוכה גדולה ויפה, וכן על זה הדרך בכל המצוות כולם. וגם כאן, לא תמיד ההוקרה ההלכתית וההיתר ההלכתי עומד בקנה אחד עם המטרה או האידיאל ששיער הנזיר יהיה ארוך.

וביחס למה שכתב החינוך עצמו בגדר איסור תגלחת הנזיר, הרי שכתב כרמב"ם, ולדעת רוב האחרונים הרי זה מורה שדעתו להתיר, עיין במאמרי.

ג. התוספתא, ירושלמי ומדרשי ההלכה

א. הרב עזריה מביא הוכחה לדבריו מהתוספתא בנזיר פ"ד ה"ג: "נזיר שמירט או שסיפסף או שתלש בזוג כל שהו הרי זה חייב, אבל אינו סותר אלא בתער וברוב ראשו". ובהל' ד: "חומר בתגלחת, שהתגלחת אין לה שיעור ועשה בו את המגלח כמתגלח, מה שאין כן בשתיהם", והוא כותב: "הלשון 'אין לה שיעור' מלמדת שאפילו קציצה כלשהי אסורה (אמנם י"ל שלשון 'תגלחת' נאמרה רק על עקירה מן השורש, וע"כ 'אין לה שיעור' לעניין המספר, אך כבר התבאר שלשון גילוח נאמרת גם על גזירה)". ותמיהני, שכן, גם לשיטתו הלשון גילוח נאמר לפעמים על עקירה מן השורש, וכיצד אם כן אפילו לשיטתו, החליט כאן בצורה חד משמעית שהמדובר על תספורת קצרה ולא על עקירה מן השורש?

לשיטתי, אין שאלה ומקור זה מהווה ראיה לדבריי, שכן המושג גילוח בהל' נזירות פירושו עקירה מן השורש, ו'אין לו שיעור' כוונתו למס' השערות ולא לאורכם.

ב. עוד ראיה מביא הרב עזריה מהירושלמי בנזיר פ"ו ה"ג: "תער לא יעבר על ראשו. אין לי אלא תער, מניין לרבות את המספסף ואת המספרים כבתער? ת"ל 'לא יעבור על ראשו', כל המעבירין במשמע". בפשטות משמע שגם שימוש רגיל במספריים אסור כאיסור התער. ובהמשך: "רבי אילא אמר קומי רבי יוסי: למלכות [כמו: למלקות] - אחת; לעיכוב - שתיים; לסתירה

- שלש. מתניתא פליגא על רבי יוסי: והוא שסיפסוף כל שהוא חייב! אמר רבי אבא בר ממל: פתר ליה רבי יסא כל שהוא מזה וכל שהוא מזה, כשהוא מוכיח מהלשון 'כל שהוא מזה וכל שהוא מזה' שלוקים גם על חיתוך של מקצת השערה.

אלא, שזו אכן דעתו של רבי יוסי, שחייב לומר כך כדי להסתדר עם המשנה שאומרת שבכל שהוא חייב, כשהכוונה לשערה אחת ולא לשתיים כמו שאומר רבי יוסי. אלא, שאדרבה, דווקא מגמרא זו מתברר, שהגמרא מבינה ואומרת בצורה מפורשת, שהלשון 'כל שהוא חייב' שבמשנה מדברת על שערה אחת ולא חלק ומקצת שערה, ודעת רבי יוסי לא נפסקת להלכה, כך שדווקא מגמרא זו ראייה שה'כל שהוא' שבמשנה מדבר על שערה שלמה, שחתכה מעיקרה ואז לוקה, ולא כדברי הרב עזריה.

ג. בתו"כ מצורע פרק ב, ד: "ראשו מה תלמוד לומר? לפי שנאמר 'תער לא יעבר על ראשו', יכול אף על פי מנוגע? תלמוד לומר ראשו. וזקנו מה תלמוד לומר? לפי שנאמר 'פאת זקנם לא יגלחו', יכול אף על פי מנוגע? תלמוד לומר זקנו. מה תלמוד לומר ראשו ומה תלמוד לומר זקנו? לפי שיש בראש מה שאינו בזקן, ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים כבתער, והזקן אינו אסור במספריים כבתער. הראש מותר בכל אדם, והזקן אסור בכל אדם. הא לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש צריך לומר ראשו וצריך לומר זקנו". הרב עזריה מפרש ומסביר את המדרש כאילו יש איסור לנזיר להסתפר במספריים אפילו אם חותך קצת משערותיו, וכן הוא מבין בראשונים שהביא על המדרש הנ"ל, כראב"ד שכתב: "הראש שבנזיר אסור בכל דבר, דכתיב 'לא יעבור' לרבות כל המעבירים. והזקן, פירוש: השחתת הזקן, אינה במספריים כבתער", וכן ברבנו הלל שם בשם הריב"מ"ץ. אלא, שפשט המדרש ולשונו, שהאיסור במספריים הוא דווקא כבתער, וזו גם כוונת הראב"ד שכתב לרבות את כל המעבירין – דווקא המעבירין כעין תער, והדברים פשוטים. כך שלא רק שאין במקור זה הוכחה לשיטת הרב עזריה – נהפוך הוא: מקור זה מהווה ראייה לשיטתינו, ודו"ק.

ד. בספרי זוטא (פרק ו, א, ובילק"ש נשא רמז תשי): "לפי שנאמר 'קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו' יגדל בקדושה, אל יעביר בתער ובמספריים... ומניין בלא תעשה? אמרת 'תער לא יעבור על ראשו', אין במשמע בלא תעשה אלא התער, כשאמר 'וידבר ה' אל משה לאמר' ריבה הכל. אבל אומר אני: מה התער שהוא

בהעברת שער וכלי, אף אני ארבה את המספרים שהוא בהעברת שער וכלי. מה בין תער למספרים? שהתער מכלה והמספרים משיירות. 'דבר אל בני ישראל' - ריבה התולש והמורט. 'ואמרת אליהם' - ריבה המספסף באור. הא מה שיירתי במצות עשה? החופף באדמה והנותן סמנין. וכותב הרב עזריה: "הייתה הו"א לרבות רק צורת העברת שיער ע"י כלי, קמ"ל שאף התולש וכו'. ואין הכוונה ב"העברת שיער" לגמרי, שהרי "התער מכלה והמספריים משיירות" מוכיח שאפילו שלא כעין תער נאסר". אלא, שהמושג המספריים משיירות משמעותו, שכשמסתפרים עם מספריים, מה שלא תעשה - אין זה כתער, ונשאר קצת שיער, אך שיער זה הוא באורך פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו, ולכן גם תספורת שכזו אסורה. ואדרבה, גם מקור זה מלמד כדרכינו שרק תספורת צמודה לראש אסורה, ואילו כזו שמשאירה שיער שיש בו כדי לכוף ראשו לעיקרו - מותרת.

ד. ראיות נוספות שהביא הרב עזריה לאיסור הגילוח - ותשובתן בצידן

א. כותב הרב עזריה: "פשט הפסוק "גדל פרע שער ראשו" (במדבר ו,ה) שהנזיר צריך לגדל את שערו ללא סייג, כלשון המזרחי שם: "שלא יוכל לחתוך אותו, אלא שיניחהו להיות גדל והולך עד מלאת ימי נזרו". ומה שלמדו מזה חז"ל לשיעור ל' יום לא מפקיע את הפשט שהשיער צריך להתגדל באופן חופשי וללא הפרעה, אלא שזהו המינימום להיחשב פרע".

תשובה - לכל מצווה בתורה יש שיעור וגדר, והגמרא מבררת שלמצות העשה של "גדל פרע שער ראשו" יש שיעור של 30 יום, ובכך מקיימים מצווה זו, ממש כמו שנאמר בתורה שבלילה הראשון של פסח יש לאכול מצה, ואין הכוונה שצריך לאכול כל הלילה מצה, אלא דווקא בשיעור מסויים, עיין במאמרינו שם הרחבנו בכך.

ב. כותב הרב עזריה: "לנזיר עולם הותר להקל בתער כש"הכביד שערו". משמעות לשון זו שזהו היתר מיוחד שהתירה התורה כאשר הכביד שערו, מפני הקושי להמשיך בנזירותו לעולם. אם מותר לקצר את השיער כדרך בני אדם, מדוע יכביד שערו ולמה התירה לו התורה להקל?"

תשובה - הרמב"ם ועוד ראשונים מסבירים שההקלה בתער פירושה - תגלחת גמורה, שנעשית בדיוק כמו מצוות התגלחת של נזיר שסיים את נזירותו. בכך נותנת התורה גם לנזיר עולם לקיים מצוות תגלחת מדאורייתא,

שכן למה יגרע חלקו אל מול נזיר קצוב בזמן? ממילא מובן מדוע הוא צריך להביא קרבנות בדיוק כמו נזיר שמסיים את נזירותו, שכן תגלחתו שווה לתגלחת המצווה של הנזיר הרגיל, וכידוע, אין יוצאים יד"ח בקיום מצווה זו בתספורת קצרה.

ג. עוד מביא הרב עזריה את הברייתא בנזיר לט ע"ב: "דתניא: נזיר שגילחוהו לסטים ושיירו בו כדי לכוף ראשו לעיקרו - אינו סותר". וכתב: "אם הגילוח באופן זה מותר לגמרי, מדוע נקטה הברייתא "לסטים"? וכך דייק הרדב"ז (הל' נזירות פ"ה הי"א): "ונקט שגלחוהו ליסטים דאלו ישראל כשרים לא היו עוברים על תער לא יעבור על ראשו, ואורחא דמילתא נקט".

תשובה - לפי הברייתא הנ"ל, כדי שתהיה סתירה לנזירות מספיק שישאר שיער שאורכו פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו, אך מסקנת הגמרא בנזיר מ,א שונה, וסתירה יש רק: "לסתור - אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער", כך שאפילו אם גילח בתער אך עשה זאת למיעוט שערות ראשו - לא סותר, אך ודאי שעובר בלאו, ולכן הברייתא דיברה על ליסטים, שכן ליהודי אסור לעבור בלאו.

ד. עוד מביא הרב עזריה ראיה לשיטתו מהגמרא בנדריים יט ע"ב שם נאמר שנזיר עולם "ספקו חמור מוודאו, דאילו ודאי - הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות, ואילו ספיקו - לא". לכן, במקרה שהתעורר ספק בנזירותו אנו מניחים שהנזיר לא נזר על דעת כן, ונדרו מותר. וסובר הרב עזריה: "אם מותר לנזיר להסתפר כדרך העולם ולהשאיר "כדי לכוף", הדברים קשים להבנה: אותו נזיר עולם מוכן לקבל על עצמו שלא להיטמא למתים ולא לשתות יין לעולם, אבל רק בתנאי שיוכל פעם בשנה לקצוץ את שערו לגמרי כעין תער? אין לזה פשר".

תשובה - כאמור לעיל, נזיר עולם רוצה גם הוא לזכות ולקיים את מצות התגלחת לפחות פעם בשנה, כפי שזוכה הנזיר הקצוב בזמן בסוף ימי נזירותו. ואם הוא לא יוכל לקיים מצווה זו, שעל פי הסוד משפיעה עליו שפע מאד גבוה, יותר מזה שמקבל בימים רגילים של הנזירות - הוא לא מעוניין להיות נזיר שכזה. במיוחד לאור העובדה שאחר כך, הוא יוכל לנזור שוב, נזירות תקינה וולא ספקות, ויוכל בנזירות חדשה זו לקיים את מצוות התגלחת כדבעי.

ה. עוד מביא הרב עזריה ראיה לשיטתו מנזיר כא ע"ב שם נאמר נוסח של קבלת נזירות: "יעשה פי כפיו מיין ושערי כשערו מלגוז". ואומר הרב עזריה:

"לשון גיזה נאמרת בעיקרה על תספורת במספריים ולא על תלישה גמורה (עיין בכורות כה ע"א), ומשמע שכל גיזה אסורה בנזיר".

תשובה – פעמים רבות המושג לגזז משמעו – כל השיער, עיין ודו"ק, וכן הוא בענייננו.

ה. אין בנושא זה הוראה ומנהג מקובל

כותב הרב עזריה: "לענ"ד ברור שגם ההוראה המקובלת והמנהג המקובל, בימים בהם היה נפוץ עניין נזירות שמשוון... היה לאסור כל תספורת שהיא". להוכחת טענה זו, מביא הרב עזריה מספר שותי"ם שמזכירים עניין זה, אלא, שהמשותף לכולם הוא שאותם פוסקים לא דנו במפורש בשאלה זו, ולא מצאנו אפילו תשובה אחת בה נזיר שאל פוסק את השאלה: 'האם מותר לי להסתפר קצר?', והפוסק כתב לו תשובה מסודרת ומנומקת המורכבת מהמקורות שעוסקים בזאת.

זאת ועוד, אותם פוסקים שהביא הרב עזריה ומזכירים את המושג 'תגלחת' מתכוונים לגילוח עד הקרקפת ולא קיצור מקצת השיער. כך שנראה לענ"ד שלא ניתן לקבוע מה היה המנהג בעבר בדין זה. כמו כן, טענתו של הרב עזריה שהאחרונים שהתירו זאת בדעת הרמב"ם, ושלא בדעתו, לא כתבו הלכה למעשה אינה מקובלת עלי, שכן גדולי ישראל שביררו את שיטת הרמב"ם, ביררו 'הלכה' ולא תיאוריה, ומדבריהם בכל מקום בתורה אנו לומדים הלכה למעשה, וגם בנושא זה.

ו. המושג תגלחת

הרב עזריה בתחילת מאמרו כותב שהמושג תגלחת בחז"ל פעמים עניינו גם תספורת קצרה. אכן יש מקומות שזה עניינו אך לא כן בהלכות נזירות, שם מושג זה משמש לתיאור חיתוך השיער מעיקרו, כפי שצריך לעשות הנזיר שסיים את ימי נזירותו ומקיים מצות תגלחת, שלא יוצא ידי חובה בקיום מצוה זו אם חותך רק מקצת שער. אמנם, תוס' סוברים כדעת הרב עזריה, ולכן הם אוסרים גם חיתוך של מקצת השיער, אך הרמב"ם, הרא"ש, הסמ"ג והחינוך לא סוברים כך,

ולדעתם תגלחת עניינה אך ורק חיתוך השיער מעיקרו, וזה מה שנאסק לנזיר, אך אם חותכו קצת ומשאיר בו כדי לכוף ראשו לעיקרו הרי שלא עובר על לאו תגלחת וגם איסור עשה אין בו.

ז. דברי ה'אורחותיך למדני'

אחד מפוסקי זמנינו החשובים הוא בעל שו"ת 'אורחותיך למדני', וראה בהערותיו לספרי שמובאות בהמשך הנספח לספר, שהוא מצדד בדעתי להקל בנושא זה.

